

TEZA DE DOCTORAT:

«Lumină spre descoperirea *Neamurilor*».

UTRENIA BIZANTINĂ ȘI CARACTERUL *ETHNIC* AL EI

doctorand: Constantin-Cornel Coman

Conducător de doctorat: Prof. univ. dr. Ciprian Ioan Streza

R E Z U M A T

Problematika cercetării de față este, în principal, cea a originii și, în fapt, a simbolismului slujbei Utreniei, a rânduiei cu care Biserica înțelege a întâmpina obștește venirea luminii zilei, a ritualului cu care săvârșește trecerea de la întuneric la lumină. Este vorba de o sondare atât a literaturii de specialitate, cât și a vastului domeniu al textelor liturgice, pe de o parte, și, pe de alta, a literaturii patristice legate de domeniul acesta, altfel zis a *background*-ului patristic al său. Investigarea noastră urmărește identificarea resorturilor ce au dus la constituirea acestui serviciu liturgic și determinarea mai îndeaproape a cadrului tipologic în care Biserica plasează fenomenul fizic sus-pomenit, adică sesizarea eventualei tensiuni tipologice astfel generate tipiconal, considerând tipicul bisericesc a fi factor responsabil de generarea tensiunilor tipologice între cele de aici și cele de apoi, de selectarea și chiar făurirea typos-urilor care, în sânul veacului de acum, îl în-chipuie pe cel viitor – Împărăția cea veșnică a lui Dumnezeu, Domnească Ziua a Opta, cea neînserată.

În Partea introductivă trecem în revistă cercetători marcanți ai problematicii generale și morfologiei Utreniei bizantine, focalizându-ne întrucâtva atenția asupra școlii liturgice catolice de la Roma și asupra celei ortodoxe de la Sankt-Petersburg. Prezentăm în linii mari opiniile privitoare la originea slujbei, dintre care conglăsuim cu cea a profesorului Taft, care susține originea ei *ethnică*, iar nu iudeo-creștină.

Deodată cu prezentarea morfologiei ritualului matinal de-a lungul veacurilor, semnalăm în literatura creștină timpurie a epocii pre-constantiniane, diversele valențe tipologice ale mâneării, ale întâmpinării liturgice a zorilor, în cadrul a ceea ce am numit Utrenie pre-bizantină:

(1) simbolismul pascal pan-uman ('resurecțional', 'anastásim'), conform căruia ivirea zilei în-chipuie – zilnic – scularea/învierea pan-umană ce va să fie, a cărei începătură este scularea/învierea Domnului (Clement Romanul);

(2) închinarea la *răsărit* – atât *spațial*, cât și *temporal* – impusă de relația tipologică între ziua solară și ziua cunoașterii baptismale a adevărului (Clement Alexandrinul, Origen);

(3) caracterul eshatologic al rugăciunii nocturne, marcată de duhul așteptării – de către slujitori – a venirii Stăpânului, al așteptării Zilei Lui, a luminii, ai căreia fii și sînt «cei luminați», adică botezați (Clement);

(4) simbolismul praznicar anastasim-hristologic, conform căruia rugăciunea la vremea dimineții – înțeleasă ca mînecare, ca priveghere în faptul zilei – este impusă de necesitatea 'instinctivă' de a fi praznuită scularea din morți a Domnului (Ciprian al Cartaginei);

(5) caracterul tipologic: veghea în noapte nu e altceva decât typos-ul – *mimarea*, în-chipuirea – a ceea ce vor fi în veacul viitor cei botezați (Ciprian al Cartaginei).

Caracterul acesta din urmă, cel tipologic, constituie totodată și o argumentare baptismală a mînecării, a Utreniei, argumentare destul de surprinzătoare, poate, pentru creștinismul actual. Pentru scriitorii creștini ai primelor veacuri, mînecare – de sine sau obștească, îndeosebi către Ziua Domnească, către Duminică – e firească consecință baptismală, este impusă de însăși primirea Tainei Luminării, înțeleasă ca trecere de la întunericul idolilor la lumina lui Hristos, ca inaugurare a statutului de fii ai Luminii Zilei neapuse. Luând înlăuntrul său Lumina cea adevărată, cel botezat nu mai este biruit de întunericul fizic, ci, dimpotrivă, închipuindu-i pe Îngerii din ceruri, priveghează și laudă pe Dumnezeu în întunericul lumii acesteia, mimând starea sa viitoare, anticipând tipologic – adică 'formal' – petrecerea sa în necurmata Zi a veacului viitor.

Trecem în revistă mai apoi rânduiala Utreniei în oficiul catedral din Orientul secolului IV, pomenind și prima mărturie despre acest oficiu de tip catedral, cea a lui Eusebiu al Cezareii și consemnând cazul Egiptului și al Cappadociei. Precumpănitor, facem apoi o scurtă prezentare a Utreniei în oficiul monastic egiptean din secolul IV, din unghiul tradiției sketice și din cel al tipicului pahomian. Încheiem secvența logică cu prezentarea sintezei operate în sânul oficiului monastic urban în Orient, între practici monahale și catedrale, împletind psalmodierea monahală 'continuă' cu elementele liturgice catedrale proprii acestor slujbe.

În cazul epocii propriu-zis bizantine trecem în revistă rânduiala Utreniei în diferite formule – precum cea a avvei Nil pustnicul, cea din vechiul *Evhologhion* constantinopolitan, cea din *Tipiconul Marii Biserici*, cea după sfântul Simeon al Thessalonicului, cea după tipicul patriarhului Alexie, cea după manuscrisul *Sinai graecus 973*, cea după tipicul Mănăstirii San Salvatore din Messina – și semnalăm, în fine, noua sinteză savvaitică și rânduiala actualei Utrenii ortodoxe.

În Partea a I-a ne concentrăm asupra chestiunii identității *ethnice* a rânduiei Utreniei, încercând să vedem în ce măsură sus menționata opinie a profesorului Taft este verificată la nivelul cântărilor scripturistice și al innografiei bisericești, atât lexical, cât și tipologic. Sondăm nu doar textele liturgice ca atare – și anume cele scripturistice și cele poetice – ci și tărâmul scrierilor Părinților, căutând mereu cheia patristică de lectură a pomenitelor cântări scripturistice și eventualul *background* patristic al textelor innografice.

Semnalăm, în primul capitol, caracterul *ethnic* al discursului scripturistic despre venirea în lume a Luminii – atât al celui prorocesc vechitestamentar, cât și al plinirii lui noutestamentare – discurs în care, așadar, biblicele theonimii fotonimice sînt conjugate cu pomenirea Neamurilor, dându-se naștere perechii semantice *Lumină-Neamuri*. Scriptura, veche și nouă deopotrivă, marchează aspectul *ethnic* al venirii Luminii în lume, faptul că nu «ai Săi», ci Neamurile – «cei ce stelelor slujeau» – au cunoscut Răsăritul Cel din înalt, pe Dumnezeuul întrupat și, mai apoi, sculat din morți, luând ele putere a se face fii ai lui Dumnezeu, prin Taina Luminării cu Lumina ce a venit – și iarăși va veni – în lume. Astfel, *venirea dintâi a Luminii*, primită baptismal de Neamuri, întru Taina Luminării, și *iarăși-venirea Luminii*, în Ziua a Opta, cea anticipată euharistic, *suprapuse typos-ului venirii luminii fizice* – acestea par a fi cele prăznuite în slujba Utreniei, a Mânecării Bisericii dintru Neamuri. Observăm, totodată, existența și deplina întrepătrundere perihoretică a aspectelor *ethnic*, *baptismal* și *pascal-tranzitoriu* ale Utreniei, definatorii pentru slujba aceasta a Neamurilor celor trecute baptismal de la idolatria veacului acestuia la Lumina Zilei a Opta, ai căreia zori îi constituie învierea Mântuitorului.

În capitolul al doilea investigăm dacă *ethnic*-baptismalul Utreniei este confirmat de cuprinsul propriu-zis al cărților de slujbă, dacă cele rostite și cântate în cult cuprind menționări explicite ale Neamurilor (idolatriilor), ale botezului lor și, eventual, chiar ale identității *ethnice* a cultului, adică precizarea că nu alții decât Neamurile – idolatrii convertiți – sînt cei ce aduc slujba lui Dumnezeu. Investigarea o facem în cazul unei cărți innografice ‘de toată vremea’, cea

a Octoihului. Examinând, aşadar, cuprinsul Octoihului, acesta se dovedeşte a fi neaşteptat de bogat în imne cu conţinut *ethnic*-baptismal, care se pot chiar grupa în mai multe categorii, precum:

(I) imne ce vădesc legătura aproape *exclusivă* dintre *Crucea Domnului* şi *Neamuri*;

(II) imne care arată că cei ce alcătuiesc Biserica nu sînt alţii decât *Neamurile*, idolatrii de mai înainte;

(III) imne ce indică faptul că nu alţii decât *Neamurile* sînt obiectul lucrării lui Hristos, sau a Duhului, sau a Apostolilor, sau a Mucenicilor, sau chiar a Botezătorului [!];

(IV) imne ce pun de faţă legătura dintre Născătoarea-de-Dumnezeu şi '*Neamurile toate* (*πάντα τὰ ἔθνη*)', atât ca naţii, cât şi ca generaţii;

(V) imne care vădesc antiteza dintre Israil şi *Neamuri*, ilustrând, totodată, caracterul net *ethnic* al cultului;

(VI) imne ce menţionează botezul *Neamurilor*, acestea fiind cele ce alcătuiesc propriu-zis Biserica;

(VII) imne referindu-se la Luminarea (*Φωτισμα*) *Neamurilor*;

(VIII) imne net baptismale, adică pomenind Botezul 'pan-uman';

(IX) imne ce arată că Biserica este *a Neamurilor*, nu alţii decât *Neamurile* (idolatrii) alcătuindu-o;

(X) imne despre necesitatea înnoirii botezului, despre un anume 'botez cronic';

(XI) imne ce pomenesc lepădarea politeismului de către *Neamuri* şi risipirea politeismului de către Hristos, sau de către Apostoli, sau de către Mucenici;

(XII) imne ce pomenesc idolii şi identitatea idolatră a 'pre-Bisericii', adică a *Neamurilor* care mai apoi au alcătuit Biserica.

Constatăm, deci, în structura slujbei cu care Biserica cea dintru *Neamuri* întâmpină venirea luminii existenţa unei destul de pregnante amprente *ethnic*-baptismale, amprentă ce respiră firesc atmosfera pomenitei argumentări *baptismale* a mîneării la răsărit/Răsărit, cea făcută de apologeţii primelor veacuri creştine, şi care confirmă *textual* teza profesorului Taft despre identitatea *ethnică* a Rânduiei Ceasurilor, în care locul de căpătâi îl deţine neîndoielnic Utrenia.

În Partea a III-a, înaintea trecerii la investigarea tipologică a tărâmului innografiei, facem un prealabil excurs innologic, în care încercăm depistarea şi prezentarea anumitor tehnici

imnografice, indispensabile unei minime orientări în spațiul de amplă profunzime al slujbei cuvântătoare aduse Dumnezeuului Celui Viu de Biserica cea dintru Neamuri.

În urma investigării în linii mari a tărâmului imnografiei ortodoxe, în încercarea înțelegerii resorturilor și legilor ce au dus la configurarea lui, determinăm *metoda corelării imnografice*, și anume obiceiul îmbinării a diferite locuri (scripturistice îndeosebi), a diferite 'zone' sau a diferite imagini care prezintă cel puțin un element comun (cuvânt, înțeles, element structural etc.), dându-se naștere unei concrete relații reciproce și, astfel, unei coerențe semantice. Semnalăm că metoda aceasta se regăsește fidel pe toate nivelurile universului imnografic: atât pe nivelul de bază, cel al troparului sau al stihirei (împerechind diferite părți ale sale), cât și pe nivelul superior al ansamblului imnografic al unui praznic (împerechind aspecte ale evenimentului prăznuit) și pe nivelul vast al ciclurilor liturgice anuale (împerechind structural perioade liturgice).

În cazul corelării la nivelul troparului/stihirii, din unghi morfologic, înfățișăm mai întâi cazul corelării prin împerechere, cu tipul troparului monocuplu și al celui multicuplu, acesta din urmă prezentând două forme, cea a troparului multicuplu 'în cascadă' și cea a troparului multicuplu obținut prin conjugare. Al doilea caz este cel al corelării prin termen-pivot, când cuvântul comun unește nu doar două locuri, cum o face corelarea prin împerechere, ci mai multe, întreaga strofă gravitând în jurul unui singur termen. În fine, trecem în revistă și corelarea mixtă, în care cele două cazuri sînt folosite deopotrivă.

Între consecințele semantice ale corelării imnografice la nivelul troparului semnalăm, mai apoi, comunicarea însușirilor – între cele două semicupluri corelate imnografic – și transferul sindiasmic, în care avem de-a face cu trecerea unor elemente dintr-un semi-cuplu în celălalt, acesta din urmă putând fi calitativ, dar și temporal, sub chipul sincronizării. Pomenim, în treacăt, și spectaculosul caz de transfer pe principiul tranzitivității, cu omiterea verigii de legătură între semicupluri.

În cazul corelării la nivelul praznicului, prezentăm tehnica imnografică a suprapunerii *typos*-ului veterotestamentar peste *în-tipăritul* noutestamentar, oprindu-ne asupra cazului praznicului Arătării Domnului, în care observăm, mai întâi, suprapunerea 'întâlnirii' veterotestamentare a Iordanului cu chivotul legii Domnului, sub Iisus al lui Naví, cu imaginea 'întâlnirii' noutestamentare a Iordanului cu Dumnezeuul Cel întrupat, la Botezul Domnului de către Ioan. Tot în imnografia Bobotezei semnalăm, apoi, și suprapunerea Botezării Domnului de

către Ioan peste Taina Botezului și, astfel, crearea unui eveniment sintetic, 'Botezul Domnului', eveniment care poartă valențele ambelor evenimente suprapuse și care face conținutul propriu-zis al Praznicului respectiv.

Înarmați cu știința acestor tehnici innografice, trecem, în Capitolul I al Părții a doua, la investigarea tipologică a tărâmului innografiei, tehnici din unghiul cărora deja am semnalat aspectul *ethnic*-baptismal al ansamblului innografiei Praznicului Botezului Domnului, datorat evenimentului sintetic prăznuit, celui obținut prin suprapunerea Botezării Domnului (de către Ioan) peste Taina Botezului. Semnalăm, în continuare, și existența – în innografie – a *typos*-ului *ethnic*. Astfel, după cum evenimentul *în-tipărit* de către *typosul* veterotestamentar poate fi unul *biblic*¹, dar și unul *extra-biblic*², tot așa și *typosul* folosit în corelarea innografică poate fi unul *extra-iudaic* (τύπος ἔθνικός, *typus genticus*, chip 'dintru neamuri', *typos* păgân) și chiar *extra-biblic*, adică eveniment istoric sau instituție socială/religioasă – sau paradigmă culturală/religioasă etc. – care nu mai ține neapărat de zona biblică, ci de istoria Neamurilor păgâne. Aceasta pentru că, *a posteriori*, istoria pre-baptismală a Neamurilor reprezintă și ea istorie a pre-Bisericii, de vreme ce, în cele din urmă, preponderent, nu Israilul cel vechi moștenește Împărăția, ci ἡ ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησία, *Ecclesia Gentium*, adică Biserica cea dintru Neamuri, alcătuită din foștii idolatri.

Typos-urile *ethnice* se dovedesc a fi de două categorii: scripturistice și nescripturistice. În cazul *typos*-urilor *ethnice* scripturistice folosite în innografie, amintim – la Nașterea Domnului – *typos*-ul *Magilor*, *monarhia cezarului August*, *recensământul*; *typos*-uri *ethnice* nescripturistice sînt, de pildă, *oracolul*, conceptul τὸ θεῖον (*divinul*), *peștera* din mitul platonice omonim, *tripartitismul* platonice al sufletului etc. În ultima parte a capitolului facem câteva observații asupra polivalenței tipologice cu care innografia operează pe macro-nivelul structurilor.

Existența în innografie a *typos*-ului *ethnic* adeverește conștiința definitoriei identități *ethnice* a cultului, faptul că acesta³ – eothinal, în cele din urmă, mîneacător, matinal – este slujba cuvîntătoare cea adusă nu de Israilul trupesc, ci de cel 'din credință,' de cel înțeles cu mintea, de idolatrii botezați, de Biserica (Adunarea, 'Chemătura') dintru Neamuri, ajunsă, prin Botez, sub înrîurirea Harului nezidit, dar nelepădînd moștenirea ei culturală pre-baptismală, ci

---

¹ Vezi Botezul Domnului, în-chipuit de venirea chivotului la Iordan.

² Vezi Taina Botezului Neamurilor și alcătuirea 'Bisericii celei dintru Neamuri' și a 'noului Israil', adică a imperiului creștin, așadar un eveniment post-neotestamentar, din istoria Bisericii.

³ Cultul, adică.

îmbisericindu-o și pe aceasta, robind, adică, toată noima la ascultarea lui Hristos și prefăcându-o în *cântare nouă*, după cuvântul Psalmistului: «Cântați Domnului *cântare nouă*, lauda Lui – în *Biserica cuvioșilor*».

În Capitolul II al părții secunde ne continuăm investigarea din unghi *ethnic* a spațiului innografic al Bisericii, trecând însă de la cea generală, a întregului innografiei, la investigarea particulară, a unor unități innografice autonome de pe tărâmul innografiei, și anume, în prima parte, a unităților innografice constituite de canonul Paștelui și marilor Praznice Împărătești – din prisma tehnicilor innografice deja cunoscute, între care și uzul *typos*-urilor *ethnice* – dând la iveală aspectul lor *ethnic*-baptismal. Tonul *ethnic* iscat de folosirea *typos*-urile *ethnice* cu care operează canonul Paștelui – precum sintagma *noapte sacră* (*ἑρὰ νύξ*) și paradigma adiacentă ei (*ἑρὸς γάμος, Νυμφίος*) – este însoțit de unul discret baptismal, precum cel al referirilor la elementul luminos (*δαδουχία, λαμπαδηφόροι, θεοφεγγεῖς φωστῆρες*) și cel al binomului *împreună-îngropare & împreună-sculare*, dar și de unul vădit baptismal, al pomenirii îmbrăcării muritorului întru nesticăciune și chiar al pomenirilor textuale ale tainei Botezului. Ca și la Praznicul Bobotezei – care operează cu imaginea Botezului sintetic, obținut prin suprapunerea Tainei Botezului Neamurilor peste Botezul Domnului, coincidente în imaginea afundării – innografia canonului Utreniei Învierii se dovedește a cânta tot un eveniment sintetic, obținut prin suprapunerea peste Paștele/Trecerea Domnului din moarte la viață a Împreună-trecerii Neamurilor din întunericul morții la lumina vieții, prin Taina Botezului/Luminării. Evenimente sintetice similare, cu aceeași conotație *ethnică* și baptismală, apar a fi și cele lăudate de canoanele Nașterii Domnului și Cincizecimii. Dovadă în plus a caracterului *ethnic*-baptismal al evenimentelor sintetice prăznuite în toate marile Praznice Împărătești o constituie și troparele respectivelor Praznice. Arătăm în final că, din unghiul liturgicului *acum/astăzi*, *ethnic*-baptismala prăznuire a Paștelui nu constituie nimic altceva decât în-chipuirea înseși trecerii plîromei bisericesti la Ziua a Opta, fapt ce denotă – la nivelul liturgic – un aspect continuu al Tainei Botezului, o subînțeleasă cronicizare a lui, ca nevoie a înnoirii lui, a neconținutei morți – după duh – întru Hristos, până la plinirea *typos*-ului acestuia, celui de pe urmă.

În Partea a treia a lucrării, dată fiind, pe de o parte, conotația *ethnico*-baptismală a setului de tropare întrepuse stihurilor *Pesnelor scripturistice* la privegherea pascală – conotație, mai întâi, constatată de noi încă și în Utrenia celorlalte trei mari praznice împărătești și, mai apoi, dăinuioare în Octoih, Duminică de Duminică, în sânul Canoanelor Anastasime și

Stavroanastasime – și, pe de altă parte, teza îndeobște încuviințată de specialiști despre privegherea pascală drept origine a Pesnelor scripturistice ca element liturgic, privitor la acestea din urmă punem întrebarea: troparele canoanelor odrăslite pe stihurile Pesnelor scripturistice să fie oare în continuitate – tipologică, simbolică, semantică – cu tulpina pe care au odrăslit? Rost al lor nu e oare și faptul de a ne iniția întrucâtva în primordialul tipologic uz *ethnic*-baptismal al Pesnelor? Pesnele, pe stihurile cărora au odrăslit troparele acestea, oare nu au același caracter *ethnic* și baptismal cu troparele de pe ele? Criteriul selectării celor nouă Pesne scripturistice din structura privegherii bizantine nu e oare unul de factură *ethnico*-baptismală, iar uzul lor nu e oare unul care, scripturistic și totodată în manieră doxologică și imnică, marchează tipologic Trecerea neamurilor la lumina Zilei a Opta și faptul că nu altcineva decât *Neamurile* sînt cei ce au crezut – și aduc laudă – ‘*venirii Luminei în lume*’, adică iconomiei înomenirii lui Dumnezeu, morții și sculării Lui, și s-au botezat, alcătuiind Biserica?

Pe calea răspunsului la întrebarea aceasta, semnalăm în Capitolul I – în cazul Pesnei Feciorilor, al proto-pesnei corpusului Pesnelor scripturistice ale Utreniei – un foarte interesant fenomen de *marcare iconografică a uzului tipologic* de text imnic scripturistic. Este vorba de așa numita *Rânduiala cuptorului*, săvârșită odinioară în Duminica dinaintea Crăciunului, după Utrenie, înaintea Dumnezeieștii Liturghii, rânduială care tocmai o astfel de inițiere opera, neînlăturând vălul *typos*-ului, ci mai vârtos punându-l în lumină. *Rânduiala cuptorului* este o prelucrare iconografică a Pesnei Feciorilor, similară celei din Utrenia bizantină, și anume prin întrețeserea – între stihurile Pesnei scripturistice – a materialului iconografic. Întreruperile operate – la un anumit stih – în curgerea Pesnei scripturistice prin inserarea acestui material par a marca importanța pe care respectivul stih o are din unghiul tipologiei, în fapt tensiunea tipologică sporită – comparativ cu celelalte stihuri – pe care respectivul verset o adăpostește în sine, în ultimă analiză fiind vorba de o tensiune *ethnică*, iscată de asemănarea structurală pregnantă între cazul mântuirii Feciorilor din cuptorul Babilonului (prin venirea Îngerului, Celui «cu chip de fiu al lui Dumnezeu») și cazul mântuirii Neamurilor din ‘cuptorul’ idolatriei (prin venirea în trup a Îngerului Sfatului celui Mare). Formulăm, în acest punct, ipoteza existenței unei tehnici de *netă pro-punere a typos-ului biblic*, exemplificată și prin *irmosul pesnic*, care relatează – doxologic și concentrat – strict evenimentul veterotestamentar înfățișat de Peasnă, așadar fără comentarii sau specificări ale noimei tipologice propriu-zise a evenimentului evocat. Irmosul *net pesnic* nu informează, prin vreun conținut ermineutic, despre

uzul tipologic al Pesnei, ci prin poziția lui învederează și potențează tensiunea tipologică inerentă Pesnei. Prin poziția lui, irmosul de față semnaleză tacit existența unei chei tipologice, în care este cântată Peasna, dar nu o specifică. Pe lângă aceste irmoase pesnice, complementare lor, observăm și existența unor irmoase *pesno-tipologice*, cuprinzând în ele atât narațiunea biblică, cât și indicarea cheii tipologice a citirii acesteia.

Întreșeserea Pesnei Feciorilor – în *Rânduiala cuptorului* – cu irmoase care astăzi țin de alte Praznice decât cel al Crăciunului ne fac, apoi, să presupunem că legătura lor cu peasna pe care o însoțesc este din unghiul altei tipologii decât cea care ‘funcționează’ în cazul Praznicului în care se cuprind astăzi, că ele sînt legate de un strat tipologic mai adînc, anterior stratului tipologic prăznicar de care țin azi. Acest strat tipologic primordial presupunem că este cel *ethnic-baptismal*, adică orizontul tipologic *ethnic-baptismal* în care va fi fost folosită inițial – în ansamblul Utreniei – Peasna scripturistică respectivă. Fără îndoială că acest orizont tipologic inițial – propriu uzului liturgic al Pesnei scripturistice – a existat, de vreme ce inițial ea era rostită fără adaosuri imnografice.

Rânduiala cuptorului se dovedește a fi, așadar, o prelucrare imnografică a Pesnei Feciorilor, prelucrare care lasă a se întrezări cheia *ethnică* în care Peasna aceasta era odinioară înțeleasă și folosită în slujba cuvîntătoare a Bisericii dintru Neamuri. Socotim, deci, că această cheie – și anume cea *ethnică*, adică *ethnico-baptismală* – va fi fost cheia în care Peasna era folosită inițial, când stihurile ei se cântau ‘netroparologhisite’, adică fără irmoase (ori tropare) sprijinite pe ele.

În trecut analizăm apoi raportul Pesnei scripturistice cu irmoasele și troparele odrăslite pe ea în cazul Canonului Utreniei, încercînd a da la iveală faptul că – în cazul marilor imnografi – aceste irmoase și tropare nu risipesc tensiunea tipologică – *ethnică* – inerentă Pesnei scripturistice, ci, neașteptat, o potențează. Întreprinderea aceasta ne dă prilejul a observa caracterul *ethnic-baptismal* al canoanelor stavro-anastasime din Duminicile Octoiului, ba chiar și al celor anastasime înseși.

Prezentăm, apoi, convergența *ethnico-baptismală* – și osmoza cadrelor structurale și terminologice – a aceleiași Pesne a Feciorilor cu anafralele euharistice, de la cele mai vechi la cele mai răspândite, și, de asemenea, cu primele tropare din istoria Bisericii. O scurtă trecere în revistă a caracteristicilor Pesnei Feciorilor în literatura patristică, cu observarea precumpnării

liturgice a caracterului *ethnic*-baptismal, dovedite, de pildă, de tipicul Bisericii celei Mari și de sfântul Simeon al Thessalonicului, încheie această parte a lucrării.

Dat fiind acest precumpănitor caracter *ethnic*-baptismal al proto-pesnei corpusului Pesnelor scripturistice ale Utreniei, al Pesnei Feciorilor, purcedem mai apoi, în Capitolul II, la investigarea tipologică *ethnico*-baptismală a întregului pomenit corpus. Întrucât, de vreme ce corpusul Pesnelor este o selecție făcută de Biserica dintru Neamuri, neîndoielnic că există și un criteriu pe baza căruia, din multitudinea imnelor scripturistice, Biserica le-a ales pe acestea, iar nu pe altele. Căutăm, deci, un eventual 'numitor comun' semantic al Pesnelor scripturistice, pornind dinspre vremurile moderne spre cele dintâi, dinspre abordarea contemporană a Pesnelor – poate simptomatică pentru conștiința liturgică actuală – spre mai vechile lor chei de lectură, din tâlcuirile cele dintru început. Analizăm amănunțit, din unghi tipologic, tezele despre Pesne ale vrednicului de pomenire părintelui Gherasim Micraghiannanitul, în prima parte a capitolului și, apoi, în cea de a doua, pe cele ale Cuviosului Nicodim Aghioritul, pe fondul celor ale sfântului Simeon al Thessalonicului, ale Cuviosului Neofit Zăvorâțul, ale sfântului Isihie Ierusalimitul, dar, mai apoi, și ale sfântului Grigorie Thaumaturgul, Origen, Epifanie al Salaminei, Didim Orbul, Athanasie cel Mare, Grigorie Theologul, Chiril al Alexandriei, Anastasie Sinaitul și ale altora.

Părintele Gherasim Micraghiannanitul, Imnograful bisericii mari a lui Hristos, indubitabil cel mai mare imnograf contemporan, surprinde prin aprecierile sale asupra corpusului Odelor biblice, de care leagă imnografia Bisericii, aprecieri care ilustrează foarte bine modernul fenomen de relativă opacizare tipologică a textului Pesnelor scripturistice, de ignorare *de facto* a capitalei și intrinsecei lor valori și valențe tipologice, a existenței unei anume chei de lectură cultică și a mentalului liturgic bizantin de 'îndulcire în tăcere' de tensiunea tipologică venită din neta pro-punere a *typos*-ului vechitestamentar, fără sugerarea cheii tipologice aferente. Datorită – poate – dispariției Pesnelor scripturistice din rânduiala actuală a Utreniei, părintele Gherasim le minimalizează vibrația tipologică, tinzând a considera că, în absența irmoaselor și canoanelor imnografice, Pesnele biblice rămân mai degrabă «literă seacă», ignorând pare-se faptul că inițial Pesnele erau folosite tocmai neînsoțite de irmoase ori tropare, ca și alte texte vechitestamentare asimilate cultului și rămase în uz până astăzi ca atare, precum *Polieleul*, de pildă.

După câteva obiecții ce dau la iveală o inexactă considerare a corpusului Pesnelor, aducem de față teza Cuviosului Nicodim Aghioritul privitoare la raportul dintre Peasna scripturistică și Peasna imnografică odrăslită pe ea, consemnând legătura perihoretică dintre Vechiul și Noul Testament, dintre Pesnele Vechiului și troparele Noului, conform căreia cel Vechi este nu doar conglăsuitoare celui Nou, dar se și cuprinde în cel Nou, «ca o roată în altă roată». Vechiul Testament este icoana, iar Noul este însuși modelul (πρωτότυπον) ce se află zugrăvit în acea icoană; Vechiul este umbra, iar Noul este însuși trupul/adevărul care face acea umbră; doar că Vechiul premerge, iar Noul urmează: cel dintâi ca ghicitură, iar cel de pe urmă ca ghicit în acea ghicitură.

Pesnele scripturistice se dovedesc, în cele din urmă, un corpus unitar, neavând texte 'de mâna întâia', și anume noutestamentare, și texte 'de mâna a doua', și anume vechitestamentare. Imnografia Praznicelor, pe de altă parte, odrăslită pe Pesnele scripturistice, nu este una întemeiată în *sens protestant* pe texte noutestamentare, ci tratează prăznitul eveniment noutestamentar (Nașterea Domnului, Botezul Domnului etc.) în mod misterologic eclesial, și anume din unghiul însemnătății și al corespondenței și convergenței structurale pe care evenimentul prăznuit o prezintă pentru întreg trupul Bisericii dintru Neamuri cel antrenat – prin taina Botezului – în Trecerea la Ziua a Opta, la veacul viitor.

Alcătuirea irmoaselor și troparelor odrăslite pe Pesnele scripturistice nu s-a făcut fără considerarea cheii tipologice în care Pesnele acestea erau folosite inițial, adică în epoca 'ne-canonică'. Existența a două categorii de irmoase – și anume a celor pesnice («ale Octoihului») și a celor prăznicare – pare a dovedi două moduri de redactare a irmoaselor: (a) redactarea fără ieșirea din cadrele tipologice ale Pesnei scripturistice, încât irmoasele rezultate funcționează tipologic identic cu Pesnele însele, cele netroparologhisite, și (b) acomodarea făcută între Peasna scripturistică – între primordiala cheie de lectură liturgică a ei – și Praznicul Bisericii, adică amprenta eclesiologică a Praznicului respectiv.

Interesant este că, totuși, părintele Gherasim consemnează – teoretic, am zice – atât dimensiunea tipologică pe care Pesnele scripturistice o comportă în spațiul imnografic (Pesne în care «[...] sînt cântate fapte lucrate de Dumnezeu în Vechiul Testament, [fapte] ce le închipuie și le pre-zic pe cele din Noul Testament»), cât și faptul că, astfel, imnografia Bisericii antrenează în trecerea de la *typos* vechitestamentar la *antitypon* noutestamentar; deși, practic, operează o opacizare tipologică a lor.

După prezentarea viziunii generale a părintelui Gherasim asupra Odelor biblice și a raportului lor cu imnografia odrăslită pe stihurile acestora, purcedem la considerarea erminiei lui particulare a Pesnelor – a Pesnei lui Moisi la Ieșire, a Pesnei lui Moisi din *Deuteronom*, a Pesnei Annei, a Pesnei lui Avvacum, a Pesnei Isaiei și a Pesnei Născătoarei-de-Dumnezeu –, considerare din unghiul *ethnicalui* erminiilor patristice și al textelor și tehnicilor imnografice, evidențind de fiecare dată cheia tipologică *ethnic*-baptismală a pesnei respective.

Făcând un pas înapoi față de epoca părintelui Gherasim Micraghiannanitul, prezentăm erminia pe care Cuviosul Nicodim Aghioritul o face Pesnelor Utreniei. Erminia sa este alcătuită, mai totdeauna, dintr-o inițială consemnare a tezelor patristice și, mai apoi, dintr-un eventual adaos moralizator personal, adus pomenitelor teze. Subliniem că, excepție făcând Peasna I-a și cea a Feciorilor, Cuviosul Nicodim consemnează totdeauna caracterul *ethnico*-baptismal pe care Pesnele îl au în erminiile patristice, măcar că nu acesta constituie axa erminiei sale personale, erminie tributară – poate – situației actuale, celei marcate de slăbirea identității pascale și sobornicești a Tainei Botezului și de estomparea inițialei profunde amprente *ethnic*-baptismale a cultului Bisericii dintru Neamuri. Unghiul personal de abordare a corpusului Pesnelor de către Cuviosul Nicodim se observă dintru început, din erminia pe care o face Pesnei I-a, unde pare a face nu o erminie liturgică-mistagogică, ci una foarte generală, de-suflet-folositoare, nepunând de față cheia tipologică *ethnico*-baptismală a alegerii și lecturii Pesnei scripturistice în cultul Bisericii dintru Neamuri, ci o viziune preponderent morală. Avem de-a face – așa zicând – cu o deturnare a aspectului *ethnic* al caracterului baptismal al Pesnei și cu introducerea unui caracter baptismal *ne-ethnic*. Însă, în această din urmă perspectivă, Peasna va fi cântată – și va avea noimă – mai degrabă particular, individual, decât obștește, sobornicește. Dispariția valenței *ethnice* operează, deci, ‘deturnarea’ nuanței inițiale a caracterului baptismal al Pesnei, îngustarea perspectivei pascal-baptismale, estomparea tipologicului legat de Ziua a Opta și focalizarea pe moral, cu o mai mică sau mai mare reducere a Tainei Botezului la cadrele veacului acestuia, cu o relativă ignorare a zării Zilei a opta, celei – așa zicând – desăvârșitoare a trecerii sobornicești, a Adamului întreg, de la stricăciune la nestricăciune, celei mai degrabă *începte* cu Taina Botezului, *sfârșite* abia la obșteasca înviere. Cuviosul Nicodim operează destul de consecvent această ‘deturnare’ în cuprinsul tâlcuirii sale asupra corpusului Pesnelor scripturistice din sânul obșteștii Mânecrii liturgice. Ștergerea de către Cuviosul Nicodim a patristiceii nuanțe baptismale – și anume *ethnice* – a Pesnei I-a este sancționată de neajunsuri

survenite mai apoi, ca de pildă de diminuarea caracterului *de biruință* (ἐπι viciv, 'triumfător') al Odei și insolita afirmare a celui contrar.

Semnalăm, apoi, în erminia Cuviosului Nicodim, consemnarea de către el a *ethnico*-baptismalului patristic al Pesnelor II-IV și a *ethnicului* cadrului istoric al alcătuirii Pesnei a VI-a, punem – în treacăt – în discuție 'neutralitatea' *ethnico*-baptismală a Pesnelor VII-VIII ce ar reieși din spusele Cuviosului și sfârșim prin marcarea *ethnico*-baptismalului culminant al Pesnei a IX-a.

În Capitolul III arătăm că discursul de tip anaforal și dispărutele Pesne scripturistice confirmă, și ele, ipoteza criteriului *ethnic* de selectare a Pesnelor scripturistice celor din sânul Utreniei. Astfel, textul anaforalelor și textele conexe lor indică *ethnicul* discursului Prorocilor – adică faptul că, diacronic socotind lucrurile, Prorocii se adresau Neamurilor – și pomenesc totodată numele majorității autorilor Pesnelor din rânduiala Utreniei. Așijderea, ipoteza criteriului *ethnic* de selectare a corpusului Pesnelor scripturistice acoperă și cazul Pesnelor cuprinse în corpusuri astăzi ieșite din uzul liturgic: Peasna lui Moisi din *Numeri* 21, 17-18, Peasna Devvoriei din *Judecători* 5, Pesnele lui David din *II Împărați* 22 și *I Paralipomena* 16, Peasna Ezechiei din *Isaia* 38, 10-20, Rugăciunea lui Manassi, Peasna viei-Israil din *Isaia* 5, Peasna Ieremiei din *Plângeri* 5 și Rugăciunea lui Simeon din *Luca* 2, 29-32.

În Capitolul IV aducem alte câteva argumente în favoarea caracterului *ethnic* drept criteriu al selectării Pesnelor: observarea celor trei tipuri de discurs tematic al Pesnelor, convergente în cel *ethnic*, a co-existenței – în erminia patristică a Pesnelor – a antitezei și sintezei *Iudei~Neamuri*, precum și a coerenței *ethnice* a secvenței *Psaltire~Pesne* din sânul Utreniei. Pomenim aici și fenomenul de diminuare a conștiinței *ethnicului* Pesnelor, invers proporțional cu factorul timp. Caracterul *ethnic* drept criteriu al selectării Pesnelor este confirmat și de culminarea și sfârșirea Pesnelor în Peasna a IX-a, inițialul caracter cotidian al Pesnelor scripturistice și *ethnicul* Pesnelor aparent strict iconomice. În final afirmăm identitatea nu penitențială, ci *ethnică* a Pesnei a II^a, teză ce pecetluiește, la rândul ei, *ethnicul* corpusului Pesnelor.